

POTREBA ZA REVIZIJOM STRATEGIJSKIH DOKUMENATA ZAŠTITE OKOLIŠA REPUBLIKE HRVATSKE

THE NEED FOR REVISION OF STRATEGIC DOCUMENTS
OF ENVIRONMENTAL PROTECTION IN REPUBLIC OF CROATIA

Dr. sc. Josip Čiček

Primarius, EOQ menadžer zdravlja i sigurnosti
Oskar d.o.o., Zagreb, Hrvatska/Croatia
E-mail: josip.cicek2@gmail.com

Prof. dr. sc. Marko Bešker

EOQ menadžer rizika
Oskar d.o.o., Zagreb, Hrvatska/Croatia
E-mail: marko.besker@oskar.hr

Dr. sc. Miroslav Drljača

Zračna luka Zagreb d.o.o.
Velika Gorica, Rudolfa Fizira 1, 10150 Zagreb, Hrvatska/Croatia
E-mail: mdljaca@zagreb-airport.hr

UDK/UDC: 502.3/.7

JEL klasifikacija/JEL classification: O44

Primljeno: 11. siječnja 2017./Received: January 11th 2017

Prihvaćeno: 15. veljače 2017./Accepted: February 15th, 2017

Jezik/Language: Hrvatski/Croatian

SAŽETAK:

Izvor: Zbornik radova 18. međunarodnog simpozija o kvaliteti
Kvaliteta kao strategija, Hrvatsko društvo menadžera kvalitete,
Zagreb, Vodice, 2017, str. 63-78.

Temeljem analize EUROPE 2020, Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast i njenih „sedam zastava“, vrši se usporedba sa Strategijom održivog razvitka (NN 30/09), Nacionalnom strategijom zaštite okoliša (NN 46/02) i Nacionalnim planom djelovanja na okoliš Republike Hrvatske (NN 46/02). Ukazuje se na uočene neusklađenosti navedenih dokumenata s europskom strategijom EUROPE 2020. Daje se kritički osvrt zbog neisticanja alata poznatih u svijetu kao što su Environmental Business Management, Environmental Economics, ISO norme, itd. Govori se o paradoksu da se u Republici Hrvatskoj, unatoč nedavnom ratu, ne govori o ratnom otpadu. Autori se zalažu za reviziju i izradu nove Strategije zaštite okoliša u Republici Hrvatskoj, koja će biti usklađena s Europskom unijom i Nacionalnim planom djelovanja na okoliš, uzimajući u obzir specifičnost stanja okoliša u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: okoliš, EU strategija za pametan i održiv rast, Strategije održivog razvitka RH, Nacionalni plan djelovanja za okoliš RH.

1. UVOD

Kad se govori o stratezijskim dokumentima zaštite okoliša u Republici Hrvatskoj (RH) strategija se definira kao: „... vještina utvrđivanja dugoročnih ciljeva i načina njihovog ostvarivanja, način postizanja ciljeva, dugoročna zamisao. U slučaju ove strategije misli se na: opis stanja od kojega polazimo, listu ciljeva koje želimo ostvariti i prijedlog osnovnih mjera koje su potrebne da se, s obzirom na polazište, odabrani ciljevi ostvare.“¹

U RH iz razdoblja puno prije pristupanja u punopravno članstvo Europske Unije (EU) postoje neki strateški dokumenti iz područja zaštite okoliša.² Preuzimanjem pravne stečevine EU, uključivo i propisa koji reguliraju područje zaštite okoliša, postalo je nužnim revidirati sve postojeće dokumente radi usklađivanja s dokumentima EU. U okviru procesa pristupanja u punopravno članstvo EU, RH je određenoj mjeri provela to usklađenje. To je zapravo prvi, ali nužan korak ka harmonizaciji djelovanja kroz ostvarivanje identičnih općih i posebnih ciljeva, materijalizaciju politika, utvrđivanje i provedbu strategija. Visoki stupanj usklađenosti institucionalnog okvira u području zaštite okoliša RH, ali i ostalih zemalja članica EU, nužan je jer zaštita okoliša je globalni fenomen i traži globalna rješenja.

Postojeći strateški dokumenti zaštite okoliša u RH u velikoj mjeri odražavaju takvo opredjeljenje, međutim, uočeno je nekoliko problema; 1) problem njihove međusobne nedovoljne usklađenosti; 2) problem nedostatka strategija na pojedinim razinama u hijerarhiji strategije i 3) problem prepoznavanja specifičnosti RH, koji se u najvećoj mjeri odnosi na zanemarivanje činjenice o nedavnom Domovinskom ratu sa svim posljedicama na okoliš, život i zdravlje ljude.

Dokumenti EU zahtijevaju integraciju temeljnih odredbi, načela, ciljeva u nacionalne dokumente zemalja članica, ali ne isključuju mogućnost naglašavanja posebnosti svake od zemalja članica. Kroz rješavanje 3 navedena problema moguće je ostvariti značajna poboljšanja na području zaštite okoliša u RH u vremenu koje dolazi.

2. GLAVNI CILJEVI EUROPSKE UNIJE DO 2020 GODINE

EU je u *Strategiji za pametan, održiv i uključiv rast utvrdila*, da se ekonomska stvarnost brže mijenja od političkih realiteta i da smo suočeni s globalnim učinkom financijske krize. Valja prihvatiti da su rastući zahtjevi za ekonomskom suradnjom često snažniji od političkih realitet

Uspješan izlazak iz krize jedan je od prioriteta EU. Značajan je napredak učinjen u konsolidaciji bankarskog sektora te spoznaji potrebe za snažnom koordinacijom politika u Eurozoni.

EU je definirala gdje želi biti 2020. godine. Europska komisija (EK) predložila je pet mjerljivih ciljeva do 2020. godine, koje zemlje članice EU trebaju ugraditi u nacionalne propise svojih zemalja i na temelju toga utvrditi svoje ciljeve: za zapošljavanje, istraživanje i inovacije, klimatske promjene i energetiku, edukaciju i borbu protiv siromaštva. S tom namjerom EK predlaže sljedeće glavne ciljeve EU:³

- 75% populacije u dobi između 20-64 godine trebalo bi biti zaposleno;
- 3% BDP-a EU treba investirati u istraživanje i razvoj;

¹ Nacionalna strategija zaštite okoliša (NN 46/02).

² Nacionalni plan djelovanja na okoliš Republike Hrvatske (NN 46/02); Nacionalna strategija zaštite okoliša (NN 46/02); Strategija održivog razvitka (NN 30/09).

³ EUROPA 2020, Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast, Bruxelles, 2010, str. 6.

- ispuniti klimatsko-energetske ciljeve „20/20/20“ (uključujući i povećanje do 30% smanjenja emisije ukoliko okolnosti dozvoljavaju);⁴
- udio broja osoba koje rano napuste školovanje trebao bi biti ispod 10%, a najmanje 40% mlađe generacije trebalo bi završiti tercijarni stupanj obrazovanja;
- 20 milijuna manje ljudi trebalo bi biti u opasnosti od siromaštva.

Sljedeći bi prioriteti trebali predstavljati osnovu EUROPE 2020. godine:⁵

- *pametan rast* – razvoj gospodarstva utemeljenog na znanju i inovacijama;
- *održiv rast* – promicanje zelenijeg, konkurentnijeg gospodarstva temeljenog na učinkovitom korištenju resursa;
- *uključiv rast* – poticanje ekonomije visoke stope zaposlenosti, uz rezultat ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije.

Ovi su prioriteti u međusobnom kauzalitetu. Smatra se da nude nedostajuću viziju europske socijalne tržišne ekonomije za 21. stoljeće.

Pametan rast odnosi se na:

- *Inovacije* – u smislu unapređenje uvjeta i finansijskih resursa za istraživanje i inovacije, kako bi se osnažili inovacijski lanci.
- *Edukaciju* – u smislu inicijativa mobilne mladosti za unapređenje i jačanje performansi edukacijskih sustava, uz jačanje međunarodne atraktivnosti europskog visokog obrazovanja.
- *Digitalno društvo* – Digitalna Agenda za Europu kroz brzi i širokopojasni Internet, što doprinosi razvoju tržišta, poduzeća, ali i kućanstava.

Održivi razvitak odnosi se na:

- *Klimu, energiju i mobilnost* – u smislu inicijative za efikasnim korištenjem resursa u Europi. To se može postići, pored ostalog, dekarbonizacijom ekonomije, većim korištenjem obnovljivih izvora, modernizacijom transportnog sektora i promocijom koncepta energetske učinkovitosti.
- *Kompetitivnost* – u smislu donošenja Industrijske politike u eri globalizacije.

Uključivi rast odnosi se na:

- *Zapošljavanje i vještine* – u smislu Agende za stjecanje novih vještina i poslova u modernizaciji tržišta rada uz olakšavanje mobilnosti radnika i razvoj vještina.

Borba protiv siromaštva odnosi se na:

- *Osiguranje socijalne i teritorijalne kohezije*, tako da korist rasta i posla budu široko povezane s ljudima s iskustvom o siromaštvu i socijalnim isključivanjem i nisu u mogućnosti da žive dostojanstveno i aktivno kao dio društva.

2.1. Sedam glavnih inicijativa Europske komisije

EK predstavlja sedam glavnih inicijativa koje će katalizirati napredak u okviru svake prioritetne teme:⁶

⁴ Smanjiti emisiju stakleničkih plinova za barem 20% u odnosu na razine iz 1990. godine, odnosno za 30% ukoliko to dozvoljavaju uvjeti; povećati udio obnovljivih izvora energije u konačnoj potrošnji energije na 20%; te povećati energetske učinkovitost za 20%.

⁵ Cf. Miroslav Drljača, „Koncept kružne ekonomije“, Kvalitet & izvrsnost, Vol. 4, No. 9-10, Fondacija za kulturu kvaliteta i izvrsnost, Beograd, 2015, str. 18-22 i 99.

⁶ Isto.

- *Unija inovacija* s ciljem unapređenja okvirnih uvjeta i dostupnosti financiranja za istraživanje i inovacije kako bi se osigurala mogućnost transformacije inovativnih ideja u proizvode i usluge koje stvaraju rast i radna mjesta.
- *Mladi u pokretu* s ciljem povećanja učinka obrazovnih sustava i olakšanja ulaska mladih na tržište rada.
- *Digitalni program za Europu* s ciljem bržeg širenja brzog interneta te korištenja prednosti jedinstvenog digitalnog tržišta za kućanstva i tvrtke.
- *Resursno učinkovita Europa* s ciljem razdvajanja ekonomskog rasta od korištenja resursa, podrške prijelazu na ekonomiju koja koristi male razine ugljena, povećanja korištenja obnovljivih izvora, modernizacije sektora transporta i promicanja energetske učinkovitosti.
- *Industrijska politika za globalizacijsko doba* s ciljem unapređenja poslovnog okruženja, prvenstveno za male i srednje poduzetnike, te razvoja snažne i održive globalno konkurentne industrijske osnove.
- *Program za nove vještine i radna mjesta* s ciljem modernizacije tržišta rada te osnaživanja ljudi razvojem njihovih vještina tijekom cijeloga života s ciljem povećanog sudjelovanja radne snage te boljeg slaganja ponude i potražnje, uključujući i kroz mobilnost radne snage.
- *Europska platforma protiv siromaštva* s ciljem jamčenja društvene i teritorijalne povezanosti na način da svi imaju koristi od prednosti rasta i radnih mjesta te da se ljudima koji pate od siromaštva i socijalne isključenosti omogući dostojanstven život i aktivno sudjelovanje u društvu.

Ovih sedam inicijativa koje je donijela EK u okviru strategije EUROPA 2020. obuhvaćaju sva područja života. Stoga se može zaključiti da je i sama strategija usmjerena ka stvaranju pretpostavki za bolju kvalitetu života ljudi u članicama EU, u najširem smislu.⁷

3. NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVITKA REPUBLIKE HRVATSKE

U uvodu Strategije⁸ konstatira se da „Održivi razvitak ostvaruje ravnotežu između zahtjeva za unapređivanjem kakvoće života (ekonomska sastavnica), za ostvarivanjem socijalne dobrobiti i mira za sve (socijalna sastavnica) te zahtjeva za očuvanjem sastavnica okoliša kao prirodnog dobra o kojima ovise i sadašnja i buduće generacije.“

Strategijom se dugoročno usmjerava gospodarski i socijalni razvitak te zaštita okoliša. Strategijom se utvrđuju smjernice dugoročnog razvoja, definiraju ciljevi i utvrđuju mjere za njihovo ostvarenje, uvažavajući postojeće stanje i preuzete međunarodne obaveze. Strategijom održivog razvitka RH, pored ostalog, utvrđeni su i slijedeći glavni ciljevi:⁹

- *Okoliš i prirodna dobra*
 - Učinkovita zaštita biološke i krajobrazne raznolikosti, primjenom i unapređivanjem postojećih i donošenjem novih zakonskih propisa te razumnim gospodarenjem i zaštitom prirodnih vrijednosti, primjenom naprednih tehnologija, integriranjem politike zaštite prirode u razvojne politike pojedinih sektora, uz praćenje pritisaka te uz stručni nadzor.

⁷ Cf. Josip Čiček i Miroslav Drljača, „Ovisnost kvalitete života o implementaciji norme o društvenoj odgovornosti“, Zbornik radova 15. međunarodnog simpozija o kvaliteti, Hrvatsko društvo menadžera kvalitete, Zagreb, 2014, str. 251-266.

⁸ Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske, NN 30/09)

⁹ Isto.

- Primjena održive poljoprivredne proizvodnje, odnosno poljoprivredno zemljište koristiti u skladu s načelima održivoga gospodarjenja tlima.
 - Korištenje proizvoda šuma i šumskog zemljišta u skladu s načelima održivoga gospodarjenja šumama.
 - Jačanje prostorno – razvojne strukture uravnoteženim policentričnim razvitkom temeljenim na opremljenosti kvalitetnom infrastrukturom, stvaranjem mreže gradova srednje i male veličine te uvažavanjem osobitosti prirodne i kulturne baštine kao važnih čimbenika nacionalnoga prostornog identiteta.
- *Održiva proizvodnja i potrošnja*
 - Ostvariti uravnotežen i stabilan rast gospodarstva koji bi imao manji utjecaj na daljnju degradaciju okoliša i stvaranje otpada nego do sada. Rast mora pratiti promjena neodrživih obrazaca ponašanja u kućanstvima te u javnom i privatnom sektoru.
 - *Energija*
 - Osigurati kvalitetnu i sigurnu opskrbu energijom, uz nužno smanjivanje negativnih učinaka na okoliš i društvo.
 - *Zaštita Jadranskog mora, priobalja i otoka*
 - Promicati održivo gospodarjenje Jadranskim morem, obalom i otocima i očuvanje morskih ekosustava smanjivanjem unosa otpadnih tvari i stranih mikroorganizama i patogena u more iz svih izvora onečišćenja, potporom lokalnim zajednicama, osobito otočnima, ali s ograničavanjem utjecaja gospodarskih djelatnosti, osobito turizma, na okoliš.

3.1. Nacionalni plan djelovanja za okoliš

Nacionalni plan djelovanja na okoliš RH¹⁰ odnosi se na zaštitu okoliša, očuvanje i održivo korištenje prirodnih resursa, unapređivanje upravljanja okolišem i sprečavanje onečišćenja okoliša, promjena zakonskog upravljačkog, financijskog institucionalnog okvira na lokalnoj i na državnoj razini uključujući kadrovske jačanje u duhu članstva u EU, integraciju upravljanja okolišem u druge sektore: turizam energetiku, industriju, poljoprivredu, šumarstvo, rudarstvo, promet te uspostava cjelovitog sustava praćenja (monitoring) i jedinstvenog informacijskog sustava, kao i jačanje svijesti i uključivanje javnosti u proces donošenja odluka i provedbe mjera.

Osnova za izradu Nacionalnog plana djelovanja na okoliš RH je Nacionalna strategija zaštite okoliša RH.

3.2. Hijerarhija strategija

Usporede li se utvrđeni opći (glavni) ciljevi Strategije održivog razvitka¹¹ u dijelu koji se odnose na zaštitu okoliša i prirode sa ciljevima Nacionalne strategije zaštite okoliša¹² tada postaje jasno da trenutačno u Hrvatskoj ne postoji jedan strategijski smjer očuvanje okoliša na putu do cilja, što predstavlja određeni rizik.

¹⁰ Nacionalni plan djelovanja na okoliš Republike Hrvatske (NN 46/02).

¹¹ Strategija održivog razvitka (NN 30/09).

¹² Nacionalna strategija zaštite okoliša (NN 46/02).

Zbog neusklađenosti Strategije održivog razvitka i Nacionalne strategije zaštite okoliša, nedvojbeno je da se ne mogu ostvariti ciljevi postavljeni u strategiji EUROPE 2020. Is toga se može zaključiti da postaje upitnim usklađenost sektorskih ciljeva očuvanje okoliša s Nacionalnom strategijom zaštite okoliša. Planski ciljevi zaštite okoliša trebaju se usklađivati do najniže operativne razine (Slika 1).

Slika 1. Usklađivanje strategija prema razinama

Izvor: Izradili autori.

Slikom 1. prikazane su razine i hijerarhija strategija. Na vrhu je opća strategija EUROPE 2020, koja obvezuje sve članice EU u smislu ugradnje njezinih ciljeva u nacionalne strategije zemalja članica. U tom smislu Strategija EUROPE 2020. predstavlja opći pravac djelovanja u zemljama članicama i pojavljuje se kao opće u odnosu na zemlje članice kao pojedinačno. Ciljevi Strategije EUROPE 2020. trebali bi biti sadržani u nacionalnim strategijama koje su na vrhu hijerarhije kada se radi o nacionalnoj (državnoj) razini.

Slijedeća razina u hijerarhiji, kada je riječ o RH, je sektorska razina i odnosi se na pojedine gospodarske sektore kao što su: promet, turizam, industrija, poljoprivreda, javna uprava i dr. Za sektorske strategije zadužena su ministarstva.

Slijedeća razina je lokalna uprava i područna (regionalna) samouprava, dakle županije i grad Zagreb, gradovi i općine. Na ovoj se razini također donose strategije koje bi trebale vertikalno biti povezane s općim ciljevima sektorskih strategija i strategije na razini države.

Daljnja razina je razina pojedinih pravnih osoba (poduzeća) koja donose vlastite strategije, a ovisno o djelatnosti i prioritetima, vežu se na sektorske strategije, potom strategije lokalne uprave i područne (regionalne) samouprave na čijem području djeluju.

Bazu ove piramide strategija čine građani, odnosno kućanstva. Na toj se razini provode posebni (pojedinačni) ciljevi zaštite okoliša utvrđeni u strategijama lokalne uprave i

područne (regionalne) samouprave, a odnose se npr. na: selektivno prikupljanje otpada, racionalno korištenje energije i drugih resursa i sl.

Smjer usklađivanja strategija odvija se od pojedinačnog ka općem. U konkretnom primjeru to znači od baza (građani i pravne osobe) koja radi na materijalizaciji ciljeva strategija lokalne uprave i područne (regionalne) samouprave, a koje su usklađene sa sektorskim strategijama koje se vežu na nacionalnu strategiju, koja pak sadrži sve bitne elemente preuzete iz Strategije EUROPE 2020. Jedio ovakav ustroj ima smisla i može polučiti željeni rezultat na srednji i dugi rok. Nedostatak neke od razina u hijerarhiji strategija otežava dostizanje općih ciljeva postavljenih nacionalnom strategijom, odnosno općih ciljeva Stretegije EUROPE 2020.

Zaštita okoliša je globalni fenomen i problem i tako ga treba shvaćati i rješavati. Iz tog razloga Strategija EUROPE 2020. podrazumijeva visok stupanj međuzavisnosti i koordinacije na ostvarivanju općih ciljeva.

4. SPECIFIČNOST REPUBLIKE HRVATSKE

Na prvi bi se pogled moglo biti zadovoljno brojem normativnih akata iz područja zaštete okoliša, strategija i planova. Međutim, detaljnije istraživanje fenomena zaštite okoliša pokazat će da u tim dokumentima nisu spomenuti neki važni dokumenti niti su usvojene njihove temeljne odrednice. Jedan od takvih dokumenata je primjerice NEHAP (National Environmental Health Action Plans),¹³ kao i brojne obveze preuzete međunarodnim ugovorima.

Nigdje se u dokumentima ne spominju u svijetu korišteni alati kao Environmental economics,¹⁴ Environmental Bussines Management¹⁵ ISO norma.¹⁶ Ne govori se u dovoljnoj mjeri o analizi i prosudbi rizika, što je važno za prevenciju i planiranje mjera za slučaj akcidenata.

Ne govori se dovoljno o pojedinim važnim činjenicama, odnosno studijima slučaja. Npr. RH je jedan od suvlasnika Nuklearne elektrane Krško (NEK). Hrvatska još uvijek nema adekvatno odlagalište nuklearnog otpada, što ne čudi jer postoje značajni neriješeni problemi s komunalnim otpadom u brojnim gradovima i općinama.

¹³ WHO – Svjetska zdravstvena organizacija, NEHAPS (National Environmental Health Action Plans – Nacionalni plan zaštite okolinskog zdravlja) - cjelovit i međusektorski način planiranja i implementacije plana zaštite okolinskog zdravlja na nacionalnoj razini. To nisu samo planovi već u brojnim slučajevima postaju procesi okolinskog zdravlja na nacionalnoj razini.

¹⁴ Podrazumijeva izradu teorijskih i praktičnih studija ekonomskih učinaka nacionalnih i lokalnih politika okoliša, koje se izrađuju širom svijeta. To je posebna vrsta ekološke znanosti koja je prožeta ekološkim shvaćanjem i integracijom u ekonomsku politiku i praksu. Pri tome postaje evidentno da ulaganje u ekologiju nije beskorisno bacanje novca već ulaganje u razvoj. https://en.wikipedia.org/wiki/Environmental_economics

¹⁵ Pokazuje kako poslovni menadžeri mogu usmjeriti ekološke prijetnje u mogućnost rasta svog poslovanja i promovirati održivi razvoj. To je pokret i alat koji su razvili ekološki orijentirani poslovni ljudi u Njemačkoj, koji se u svojem poslovanju pridržavaju ekoloških načela, koriste ekološki podobne sirovine, energiju, uz korištenje i izradu ekološki podobnih proizvoda koji se mogu reciklirati nakon protoka roka uporabe uz, uz primjenu odgovarajuće tehnologije.

¹⁶ Misli se prvenstveno na seriju normi iz područja sustava upravljanja okolišem ISO 14000.

4.1. Učinci Domovinskog rata na okoliš u Republici Hrvatskoj

Utjecaj rata na kvalitetu života u RH izuzetno je značajan, a osobito njegovi zdravstveno ekološki aspekti.¹⁷ Autori otvaraju pitanje, da li je u Strategiji trebalo utvrditi kao prioritetni cilj otklanjanje posljedica Domovinskog rata, u vezi oštećenja prirodne i ostalog okoliša, posebno u dijelu osposobljavanja i dovodenja u funkciju uređaja i oprema za zaštitu okoliša. Također bi u tom kontekstu trebalo istaknuti kao prioritetni cilj čišćenje okoliša zagađenog minsko eksplozivnim sredstvima¹⁸ te pokretanje znanstveno istraživačkog projekta „Rat i okoliš“.

Fenomen onečišćenja okoliša kao posljedica ratnih djelovanja, ne smije se zanemariti u državama koje su nedavno bile zahvaćene ratnim djelovanjima, jer takav utjecaj na okoliš i zagađenje ne spadaju u uobičajene politike održivog razvoja nego su to posebni projekti čijom se realizacijom tek stvaraju preduvjeti za realizaciju strateških ciljeva „EUROPE 2020. Zanemarivanje takvih činjenica u nacionalnim strategijama neminovno će onemogućiti postizanje ciljeva utvrđenih na razini EU. Hrvatska je gospodarski izrazito orijentirana na razvoj turizma. Da li je to moguće u cijelosti ostvariti povezujući sve oblike turizma koje treba uvezivati u ponudi ako su još uvijek za turizam, vrlo atraktivna područja zagađena minsko eksplozivnim sredstvima. Refleksije onečišćenja okoliša ratnim djelovanjem odražavaju se i na druga područja razvitka RH, prvenstveno na gospodarstvo.

U kojoj je mjeri zanemaren fenomen onečišćenja okoliša ratnim djelovanjem u RH najbolje ilustrira navod: „... u Hrvatskoj gotovo nema ekoloških problema takove težine da bi se mogli označiti nacionalnim sa stajališta ranije spomenutih kriterija, posebno utjecaja na zdravlje šire populacije.“¹⁹ Međutim, ne sagledava se na pravi način problematika oštećenja i uništenja okoliša tijekom Domovinskog rata 90.-tih godina 20. st. Tijekom rata uništeno je 220.000 stambenih jedinica (stanova i kuća) što predstavlja ogromnu količinu kompleksnog otpada. Još uvijek je prisutan problem zaostalih borbenih i eksplozivnih sredstava. Tijekom rata razoreni su uređaji i oprema za zaštitu okoliša (uređaji za pročišćavanje otpadnih voda, filteri), itd. Temeljem uvida u nastalu štetu na sustavima u Hrvatskoj tijekom Domovinskog rata, u svjetsku ekološku literaturu i za posljedice rata u Hrvatskoj, korišteni su pojmovi kao što su ekocid²⁰ i regiocid.²¹

„Posljedice su razaranja u Domovinskom ratu u Hrvatskoj višeznačne i kompleksne i traju desetljećima. Svaki rat osim direktnih oštećenja i razaranja ljudskih života, invalidnosti i bolesti, izaziva i dugoročne demografske promjene udružene s brojnim zdravstvenim i ekološkim posljedicama. Uz ove opće karakteristike ratnih zbivanja u Hrvatskoj tijekom Domovinskog rata zabilježene su i neke specifičnosti:

- razaranja su bila usmjerena na civilne ciljeve i objekte, diferentne industrijske objekte i infrastrukture, kako bi izazvala dugoročne posljedice destrukcijom ekonomskih i ekoloških resursa;

¹⁷ Cf. Josip Čiček i Miroslav Drljača, „Ovisnost kvalitete života o implementaciji norme o društvenoj odgovornosti“, Zbornik radova 15. međunarodnog simpozija o kvaliteti *Kvaliteta, rast i razvoj*, Hrvatsko društvo menadžera kvalitete, Zagreb, 2014, str. 251-266.

¹⁸ Proces razminiranja pojedinih područja u hrvatskoj kontaminiranih minsko-eksplozivnim sredstvima zaostalim iz Domovinskog rata, provodi se u kontinuitetu, manjim ili većim intenzitetom, već dvadesetak godina. Međutim, proces ide sporo, uzrokuje ljudske žrtve i materijalnu štetu uslijed nemogućnosti korištenja kontaminiranog područja u gospodarske svrhe.

¹⁹ <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/358123.htm>

²⁰ Korištenje izuzetno vrijednih entiteta prirode kao žrtve za postizanje vojnih i političkih ciljeva (nacionalni parkovi, močvarni biotopi, parkovi prirode). Prema Hrvatskom leksikonu: „ekocid (grč.+lat.), ekološki genocid, potpuno razaranje ekosustava (flore i faune) nekoga područja kemijskim ili biološkim sredstvima, primijenjen u vijetnamskom ratu“.

²¹ Uništenje okoline i stanovništva u čitavim regijama.

- etničkim čišćenjem pojedinih regija (Slavonija, Banija, Lika, Dalmacija);
- razaranjem ruralnih područja koja su demografski rezervoar populacije i etnički simbol (Slavonija, Dalmacija, Banija, Kordun i Lika), primjerice sela s hrvatskim živiljem uništena su;
- regiocid devastacija i depopulacija čitavih regija (Lipik, Pakrac, Slunj);
- ekocid, kao namjerno razaranje ekološke infrastrukture (uređaja za pročišćavanje otpadnih voda, brana, nasipa);
- korištenje entiteta prirode i prirodne baštine kao taoca za postizanje političkih i vojnih ciljeva (Nacionalni park Plitvice, Park prirode Kopački Rit i dr.);
- brutalno razaranje prirodne i kulturne baštine (Šibenska katedrala, grad Dubrovnik), u Hrvatskoj je tijekom rata razoreno 408 crkava i sakralnih objekata;
- brutalno uništavanje domaćih i divljih životinja (uzgajalište lipicanaca u Lipiku) i sjeća stoljetnih zaštićenih šuma;
- razaranje brojnih zdravstvenih ustanova i objekata.²²

„Republika Hrvatska je u Domovinskom ratu 1991.-1995. godine imala velike ljudske žrtve, stradanja stanovništva i ogromnu materijalnu štetu, što je bitno obilježilo njen gospodarski i socijalni razvoj u proteklom desetljeću. ...

... Ratom i ratnim razaranjem bilo je obuhvaćeno 54% nacionalnog teritorija, na kojem je živjelo 36% hrvatskog stanovništva. Pod okupacijom se našlo 14.760 km² ili 26% hrvatskog teritorija. U Domovinskom je ratu u razdoblju 1991.-1995. godine Hrvatska imala 13.583 poginulih i nestalih, a 37.180 osoba je ranjeno. Ogroman broj ljudi protjeran je ili je pak morao napustiti svoje domove i naselja. U prosincu 1991. godine u Hrvatskoj je bilo oko 550 tisuća prognanika i izbjeglica, a k tome je 150 tisuća ljudi bilo u izbjeglištvu u inozemstvu.

Prema podacima Državne revizije za popis i procjenu ratne štete izravna ratna šteta u Hrvatskoj u razdoblju 1990.-1999. godine iznosila je 236.431.568.000 kuna ili 65.350.635.000 DEM.²³

Tablica 1. Izravna ratna šteta u Hrvatskoj u razdoblju 1990.–1999. godine

Vrsta štete	U 000 HRK	U 000 DEM	Struktura u %
Gospodarstvo	36.807.213	10.170.548	15,57
Društvene djelatnosti	9.224.831	2.549.000	3,90
Kulturna i prirodna dobra	2.647.935	731.676	1,12
Dobra građana	46.522.223	12.854.994	19,68
Troškovi rata	54.437.982	15.042.272	23,02
Život i zdravlje ljudi	79.553.384	21.982.145	33,65
Troškovi neodržavanja dobara	7.238.000	2.000.000	3,06
Ukupno izravna šteta	236.431.568	65.330.635	100,00

Izvor: Revija za socijalnu politiku, Vol. 8, No. 2, 2001.
<http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/view/225/229>

²² Josip Čiček i Miroslav Drljača, „Ovisnost kvalitete života o implementaciji norme o društvenoj odgovornosti“, Zbornik radova 15. međunarodnog simpozija o kvaliteti *Kvaliteta, rast i razvoj*, Hrvatsko društvo menadžera kvalitete, Zagreb, 2014, str. 251-266.

²³ Revija za socijalnu politiku, Vol. 8, No. 2, 2001. <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/view/225/229>

Iz podataka u Tablici 1 može se zaključiti da je ukupna procijenjena izravna ratna šteta u Hrvatskoj u razdoblju 1990.-1999. godine iznosila 236,4 milijarde HRK. U strukturi ukupne štete najveća je šteta učinjena na život i zdravlje ljudi i iznosi 33,65%, zatim na troškove rata 23,02% i na gospodarstvo 15,57%.

5. ZAKLJUČAK

U proteklom razdoblju uloženo je dosta truda i znanja u izradu dokumenata strateške razine, koji se odnose na zaštitu okoliša u RH. Površnom analizom moglo bi se zaključiti da postoje posebne strategije i planovi zaštite okoliša, međutim, ako te strategije i planovi nisu izravno uključeni u Nacionalnu strategiju održivog razvitka RH, nema sinergijskog učinka. Sektorske strategije, kao i ostale strategije nižih razina, potrebno je vezati za opće ciljeve Strategije održivog razvitka (NN 30/09). Takvim koordiniranim djelovanjem u smislu ostvarivanja posebnih i općih ciljeva, provedbom politika, ostvarivanjem strategija na nižim razinama u hijerarhiji, moguće je u značajnijoj mjeri ostvarivati opće ciljeve Strategije održivog razvitka na razini RH. Pored toga, potrebno je u većoj mjeri koristiti moderne menadžerske alate koji se koriste u svijetu, kao što su Environmental economics, Environmental Business Management i ISO norma.²⁴ Pri tome bi bilo korisno osmisлити i izgraditi sustav stimulacije subjekata koji aktivno primjenjuju navedene alate i postižu pozitivne učinke u zaštiti okoliša.

Na taj se način ujedno dolazi do stadija kad se u većoj mjeri doprinosi ostvarivanju Strategije EUROPE 2020. Najveći korist od ovakvog pristupa, koncepta i filozofije te načina života je zdraviji okoliš i veći stupanj materijalizacije načela održivog razvoja.

Zaštita okoliša u RH zaslužuje daljnja istraživanja. Strategijski dokumenti koji predstavljaju institucionalni okvir zaštite okoliša zaslužuju posebnu pozornost i reviziju, radi poboljšanja njihove kvalitete i stupnja međusobne usklađenosti kao i usklađenosti s dokumentima EU, uz uvažavanje posebnosti koje se prepoznaju u Republici Hrvatskoj.

ABSTRACT:

THE NEED FOR REVISION OF STRATEGIC DOCUMENTS OF ENVIRONMENTAL PROTECTION IN REPUBLIC OF CROATIA

Based on an analysis of the European Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth and its "seven flags", a comparison was made with the Strategy of Sustainable Development (NN 30/09), National Strategy for Environmental Protection (NN 46/02) and National Environmental Action Plan of the Republic of Croatia (NN 46/02) and the detected discrepancies between the two pointed documents with the EUROPE 2020 strategy. The Plan is criticized for not emphasizing the established tools known worldwide, such as Environmental Business Management, Environmental Economics, ISO standards, etc. The paradox is discussed that despite the recent war in the Republic of Croatia there are no talks about waste from the war. The authors advocate revision and preparation of a new National Strategy for Environmental Protection in the Republic of Croatia, which will be aligned with the European Union and the Strategy of Sustainable Development, taking into consideration the specific features of the state of the environment in the Republic of Croatia.

Keywords: *environment, EU Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth, Strategy for Sustainable Development of RoC, National Environmental Action Plan of RoC.*

²⁴ Od navedenih alata norma ISO 14001 najviše se primjenjuje, kako u Hrvatskoj tako i u svijetu.

6. LITERATURA

1. Čiček, J., "Space protection and environmental protection in the war, Proceedings, Conference of Civil Protection, Kranj, Slovenia, 1982.
2. Čiček, J., "Public Health and eco-epidemiological aspects waste disposal in Croatia, Proceedings, Symposium *Communal Waste Disposal*, Open University Zagreb, Zagreb, 1991.
3. Čiček, J. and S. Racz, "Public health and Ecological Aspects of War Destruction in the Republic of Croatia", Proceedings of an International Conference on *Effect of war in the environment* University of Zagreb, The Ministry of Civil Engineering and Environmental Protection and Ministry of Science of the Republic of Croatia, Zagreb, 1993.
4. Čiček, J., "Current problems in Management of Waste Produced by War destruction in Croatia", Proceedings, *Conference on war damages and destruction on electro distribution and industrial network and facilities in Republic of Croatia*, Stubičke Toplice, 1993.
5. Čiček, J., "Ratni otpad što je to?, *Gospodarstvo i okoliš*, No. 4/93, Zagreb 1993.
6. Čiček, J., Seminar on financing environmental protection in collaboration with working group in environmental economics, Economic commission of United Nations, Geneva, 1994.
7. Čiček, J., "Consultation on the national environmental health action plans", WHO Regional office for Europe, Sofia, Bulgaria, 1995.
8. Čiček, J., Seminar Apply to Montreal Protocol on substances dangerous for ozone layer in Republic of Croatia, 1996, Zagreb in collaboration with UNCR. Working group for NEHAP, Ministry of Health of Croatia, Zagreb, 1996.
9. Čiček, J. (sen.) and J. Čiček (jun.), "Problem gives an expert opinion by damages in environment in Croatia, *Vještak*, Br. 2, 1996.
10. Čiček, J. (sen.) and J. Čiček (jun.), "The presentation of the expertise problems on environmental damages in Croatia", *Vještak*, Br. 2, 1966.
11. Čiček, J. (sen.) and J. Čiček (jun.), "Socio economic consequences caused by environmental damages in the Republic of Croatia", *Vještak* 1, 1997.
12. Čiček, J., Bešker, M. i Seka Kugler, "ISO 9000 standardi i politika u upravljanju otpadom", *Sigurnost*, Vol. 39, No. 3, 1997.
13. Čiček, J., "New technologies from USA for measurement of pollution handling and management and disposal dangerous waste material and clean up technologies," Symposium, American Mission in Berlin, Berlin, 1998.
14. Čiček, J. i M. Drljača, „Ovisnost kvalitete života o implementaciji norme o društvenoj odgovornosti“, Zbornik radova 15. međunarodnog simpozija o kvaliteti, Hrvatsko društvo menadžera kvalitete, Zagreb, 2014.
15. Drljača, M., „Koncept kružne ekonomije“, *Kvalitet & izvrsnost*, Vol. 4, No. 9-10, Fondacija za kulturu kvaliteta i izvrsnost, Beograd, 2015.
16. EUROPA 2020, Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast, Bruxelles, 2010.
17. https://en.wikipedia.org/wiki/Environmental_economics
18. <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/358123.htm>
19. <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/view/225/229>
20. Kliček, B., Čiček, J. and B. Čavrak, "Conception and realization of Decisions Support System for Environment, People and Property Protection in the Republic of Croatia", Proceedings, International Conference on *Effects of war on the environment*, Zagreb, 1993.
21. Nacionalni plan djelovanja na okoliš Republike Hrvatske (NN 46/02).
22. Nacionalna strategija zaštite okoliša (NN 46/02).
23. *Revija za socijalnu politiku*, Vol. 8, No. 2, 2001.
24. *Strategija održivog razvitka* (NN 30/09).